

Ball de Cascavells

Sant Mateu de Bages

Ubicació

Comarca: Bages
Lloc/Adreça: Sant Mateu de Bages, Castelltallat
Alçada: 572

Coordenades:

Latitud: 41.79661
Longitud: 1.73258
UTM Est (X): 394701
UTM Nord (Y): 4627971

Classificació

Número de fitxa 08229 - 518
Àmbit: Patrimoni immaterial
Tipologia Música i dansa
Estil / època: Contemporani
Segle XX
Estat de conservació Regular
Notes de conservació: Tradició vigent
Protecció Inexistent
Accés Obert
Ús actual: Lúdic
Titularitat Pública

Fitxes associades:

[Caramelles de Sant Mateu de Bages](#)

[Església parroquial de Sant Mateu de Bages](#)

Autoria de la fitxa Jordi Piñero Subirana
Data de registre de la fitxa: dt., 12/12/2017 - 01:00

Descripció

Els balls amb cascavells es troben molt estesos a Catalunya, però cal diferenciar-los dels balls de cascavells, en els quals aquest instrument adquireix un protagonisme especial. A l'àrea de la Catalunya central (compresa per les comarques del Bages, Solsonès, Berguedà, la Segarra, la Noguera i el Vallès Occidental) hi trobem ben arrelat un ball de cascavells amb característiques pròpies, en el qual hi té un paper molt destacat el so dels cascavells penjant dels camalls que es fan picar amb força, especialment a la primera de les parts.

A Sant Mateu de Bages aquest ball estava molt vinculat a les Caramelles i, com en molts altres llocs del Bages, solia interpretar-se en el context d'aquesta festa, el dissabte i diumenge de Pasqua. Després d'haver-se perdut durant uns anys, a la dècada de 1970 el ball es va recuperar tal com es feia a principis de segle XX. Els balladors es posen uns camalls amb cascavells ben guarnits i ajustats, que fan sonar amb força seguint el ritme de la música i les evolucions del ball. Per ballar-lo es formen quadrenes o grups de quatre. Es necessiten un mínim de vuit camallaires o balladors, tot i que poden arribar a ser tants com càpiguen en rotllana a l'era de la casa on ballen. Originàriament era ballat només per homes joves, però des de fa uns anys s'hi ha incorporat també les noies.

A la dècada de 1960 Joan Planes descrivia de la següent manera el ball: "hi ha un cap de colla que porta una bandera bastant gran i que recolza a la seva espatlla dreta. Comença, la dansa, desfilant els balladors en filera índia i marcant una rodona; les seves passes són ritmades i solemnes. Tot d'una, obeint un senyal de la música, els balladors que ocupen nombres senars s'encaren amb els que segueixen, marcant ambdós uns quants punts amb el peu dret; ve després una altra figura, en la qual els balladors salten, entrecreuant les cames, per la mateixa rodona; de seguit, en fan una altra, girant, de dos en dos i de quatre en quatre, entorn d'un eix figurat, que agafen amb la mà dreta o l'esquerra, alternativament. El ball, que comença amb cadència pausada, va marcant a cada figura un compàs més viu, per acabar amb una sardana molt ràpida, que hom remata amb un fort i uniforme cop de peu a terra, de tots els balladors" (PLANAS, 1969: 76). El folklorista Joan AMADES (1990) fa una descripció encara més detallada del ball, acompanyat de gràfics amb els moviments i la partitura de la música.

En l'actualitat la tradició es manté el dissabte i diumenge de Pasqua, quan es recorre amb cotxes les cases dels pobles de Sant Mateu i Castelltallat. Se n'encarreguen tres grups de jovent del poble (petits, mitjans i grans) que han incorporat també la presència de noies. A més del ball tradicional de cascavells es balla un ball nou cada any.

Història

Sembla que tant el cant de les caramelles com algun tipus de ball amb cascavells ja eren ben presents a la zona de Manresa al final del segle XVI. Segons un document de l'Arxiu de la Seu de Manresa, l'any 1594 uns manresans van cantar caramelles en diferents pobles de la vegueria. Anaven acompanyats de flauta, tamborino i cornamusa, i alguns dels joves "ballaven los cascavells" (VILAR et alii, 2003: 15-16). No tenim més notícies concretes d'aquest ball al municipi Sant Mateu de Bages, però sabem que era un dels llocs on estava més arrelat. A començament del segle XX (1908) es disposa d'una fotografia de la colla de balladors de Sant Mateu de Bages. Una altra prova d'això és que el folklorista Joan Amades posa com a exemple del ball de cascavells el que es feia a Sant Mateu (AMADES, 1990: 167-168).

De l'any 1955 es coneix una harmonització i instrumentació del ball de cascavells de Sant Mateu feta per Francesc Juanola. Després d'uns anys en què el ball es va deixar de fer, a la dècada de 1970 es va recuperar amb l'assessorament de gent gran que encara recordava com es ballava a principis de segle XX. En aquest moment es va gravar la música que s'havia tocat tradicionalment, i aquesta gravació que encara es balla avui dia. En l'actualitat, a Sant Mateu de Bages així com en altres pobles de la comarca, com ara Súria, Avinyó, Cardona, Castellfollit del Boix, Castellgalí, Sallent, Fals o Navàs, hi ha colles que mantenen la tradició del ball de cascavells.

Bibliografia

AMADES, Joan. Costumari català, vol. VI "La Setmana Santa i el Cicle pasqual", Cercle de Lectors Salvat, Barcelona (edició de 1990), p. 146, 167, 168.

JUANOLA, Francesc (1955). Ball de cascavells de Sant Mateu de Bages, Harmonització i instrumentació de Francesc Juanola, Sabadell, Edicions Musicals Arrahona, núm. 91.

PLANAS, Joan (1969). Les Planes de Sant Mateu. Barcelona, ed. Jover.

VILAR, Ramon; CRIVILLÉ, Josep; LÓPEZ ARCOS, Pilar; HERNÁNDEZ, Antoni J. (2003). El ball de cascavells. Ajuntament de Súria; Centre d'Estudis del Bages. P. 84 bis, 157, 227, 232.

